

גליונות לעיון בפרשת השבוע
בעריכת בחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושלוש

פרק כ"ד

חיי שרה (תשכ"ד)

א. שאלה כללית

אל מי שלח אברהם את עבדו? השוה:

רמב"ן: ... ויתכן שיהיה מעם "אל ארצי ואל מולדתי" - ארצי ומשפחתי, כי גם באנשי ארצו לא יחפץ, רק במשפחתו וכן (ז') "ולקחת אשה לבני משם", רמז אל "מבית אבי" וכן אמר העבד (מ') "ולקחת אשה לבני משפחתי ומבית אבי" ואחר (מ"א) "כי תבוא אל משפחתי"...

אבן כספי מירת כסף:

נראה מיסוד הענין, כי כונת אברהם היתה, כי אם לא ישיג אליעזר מבוקשו מבנות בית אביו שיטא משאר בנות כשדים, כי נראה שלא היה מחזיק לקחת אשה לבנו מבית אביו, אם לדעתו שאין הבדל בינם ובין שכניהם, ואם לחשבו, שהם לא ירצו לשלוח בנותם, ולכן אמר בסתם: "כי אם אל ארצי ואל מולדתי תלך" ומעם "מולדתי" - ארץ מולדתי, הארץ שגדל שם... * ונוטה אני מדעת ראב"ע בפירושו (פ' כ"ד) "בת מי את" שפירש "וכבר אמר" (ע' למטה), כי דעתי שהתורה ספרה כאן סדור המעשים כמו שהיו בזמנים הסדורים, אבל הוא שינה את הדבר בספרו להם המאורע.

אבל המתנות שנתן הוא לה טרם ידעו אם היא מבנות אביו, הלא כבר הודעתיו, שאברהם לא עשה עיקר מבית אביו, מצורף לזה כי אינו נמלט בזה מתועלת, כי אע"פ שלא תהיה אשה ליצחק, הנה יקנה בזה יציאת שם בארץ מעושר רב ונדבת לב, ובזה ימצא רבים אשר ירצו ליתן לו בנותם; כי אין לחוס על המגדנות, כי כל טוב אדוניו ביזו ורג העושר בבית אברהם, ועל כל פנים הרויחה הנערה קצת המגדנות, למה ששמשה אותו שרות מופלג.

* ראב"ע אלו היתה נערה אחרת שתשקה ותשקה לגמליו, ומצא שהיא משפחה אחרת היה עוזב אותה ולא הפסיד כלום, כי "ויאמר בת מי את" פרושו וכבר אמר לה קודם שיתן לה כלום. וכן אמר (מ"ז) "ואשאל אותה... ואשים הנזם".

(1) מה ההבדל בין שתי הדעות?

(2) התוכל להביא ראיות מן הספור כולו ומפרטיו לאחת משתי הדעות?

(3) הסבר מדוע אין ראיתו של הראב"ע מפסוק מ"ז מוכיחה כלל?

(4) מה החולשה שבדברי אבן כספי על המתנות?

ב. ז' ה' אלוקי השמים אשר לקחני מבית אבי.

מנחה בלולה לר' אברהם בן יעקב רפא פורט ד"ה אשר לקחני: ופרשו רש"י "ולא אלוקי הארץ, שלא היו באי עולט... (עיין שאלה 1) וזהו שמסדרי התפילות לא תקנו מלכות בברכה ראשונה של שמונה עשרה, כי קודם אברהם לא נודעה מלכותו.

xx הסבר דבריו, הלא גם בשאר ברכות של שמונה עשרה לא תקנו מסדרי התפילות מלכות?!

ג. ח' רק את בני לא תשב שמה

ראב"ע: מעם "לא תשב" בעבור אברהם שהוא העיקר.

אבן כספי גם זה ממה שדמו המפרשים לזווג הלשונות תמיד, והנה תמצא "ודור רביעי ישובו הנה" (בראשית), ויותר מבואר (תהל ס' י"ח) "ישובו רשעים לשאולה" ורבים כן, שהוא תחילת התנועה.

(1) מה קשה להם בפסוקנו?

(2) מה ההבדל בין תשובותיהם? וע' עלון ההדרכה.

(3) מה ראיתו מתהלים ס' י"ח?

ד. שאלות ודיוקים ברש"י:

(1) ז' ד"ה ה' אלוקי השמים אשר לקחני מבית אבי: ולא "אלוקי הארץ" ולמעלה (פסוק ג') הוא אוטר: "ואשביעך בה..." אמר לו: "עכשו הוא אלוקי השמים ואלוקי הארץ, שהרגלתי בפני הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי היה אלוקי השמים ולא אלוקי הארץ, שלא היו באי עולם מכירין בו, ושמו לא היה רגיל בארץ".

(2) ז' ד"ה ואשר דבר לי: לצרכי, כמו אשר דבר עלי, וכן כל "לי" ו"לו" ו"להם" הסמוכים אצל "דבור" מפורשים בלשון "על" ותרגום שלהם "עלי", "עליהון", "עליהם" שאין נופל אצל דבור לשון "לי" ו"לו" ו"להם" אלא "אלי" "אליהם" ותרגום שלהם. "עמי", "עמיה" "עמיהון". אבל אצל "אמירה" נופל לשון "לי", "לו", "להם".

(3) ח' ד"ה ונקית משבועתי: וקח לו אשה מבנות ענר אשכול ומטרא.

(4) ח' ד"ה רק את בני לא תשב שמה: "רק" מעוט הוא, בני אינו חוזר, אבל יעקב בן בני סופו לחזור.

(א) מה קשה לרש"י?

א(ב) היכן מצינו בפרשת וירא שרש"י מיישב קשי מעין זה?

א(ג) בבראשית רבה נאמר לבר' י"ב ח' "ויקרא בשם ה'" - "מלמד שהקרה שמו של הקב"ה בפני כל בריה".

הסבר למה לא הביאו רש"י שם?

(ד) מה למזים יש למצא בפרשיות הקודמות שהרגילו אברהם בפני הבריות, נוסף על הפ' המוזכר בשאלה (ג)?

(ה) מהו הרמז בפרשתנו שבאי עולם מכירים בו?

א(א) התוכל להסביר את ההבדל בין הצרכת הפעל "דבר" לבין הצרכת הפעל "אמר" מתוך הבדלי המשמעויות שבין שני הפעלים?

(ב) הסבר, מה פירוש דברי רש"י "ותרגום שלהם..." והרי אונקלוס כאן אומר "ודי מליל לי"!

(ג) השוה דברי רש"י כ"ח ט"ו ד"ה "דברתי לך: לצרכיך ועליך, מה שהבטחתי לאברהם על זרעו, לך הבטחתי ולא לעשו, ... וכן כל "לי" "לך" ו"לו" ו"להם" הסמוכים אצל דבור משמשים בלשון "על" וזה יוכיח, שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן.

- הסבר, למה אומר רש"י ש

זה יוכיח, ולא פסוקנו?

- האם הקשי שבא רש"י לישב

בפסוקנו ובפסוק כ"ח ט"ו

אחד הוא?

א(א) מקשה ר' אליהו מזרחי: מה ראה רש"י לומר שמאלה יקח, והיכן מצינו שחלק אברהם בשבועתו בין בעלי בריתו לשאר כנענים? ישב קושינו.

א(ב) בעל מנחת יחודה על רש"י (ר' יחודה בר' עובדיה אב"ד דק"ק בריסק דליטא במאה ה-16 מקשה: למה אמר אליעזר (מ"ט) "ואם לא - הגידו לי ואפנה על ימין ועל שמאל" ופרשו רש"י: "מבנות ישמעאל מבנות לוט", והלא לא צוה אותו אברהם אלא שאם לא תלך אחרי שיקח מבנות ענר אשכול ומטרא דוקא?

ישב את דברי רש"י!

א בעל גור אריה מקשה: ולמה אמר אברהם זה לעבד (מה יהא גורלו של יעקב) שיגיד להם? ישב את קושינו!

שאלות בטעמי המקרא

העורך: מיכאל פרלמן

ג' ז' ויקם אברהם וישתחו לעם-הארץ לבני-חת

(1) איך יש לפרש פסוקנו לפי פסוקם של בעלי הסעמים, ואיך היה פסוקנו מתפרש לו באה מלת "אברהם" בטעם זקף?

(2) מבחנת שי: חלופ בטעם: קדמא (פ' ג') "ויקם אברהם מעל", (תניינא (פ' ז') "ויקם אברהם וישתחו". ומימן: מעל לעיל וישתחו מלרע.

פרש את דבריו!